werk te stellen is voor Nederland bovendien van essentiële betekenis. Ofschoon deze factor op het ogenblik in verband met de sterk overspannen toestand van de Nederlandse arbeidsmarkt misschien minder spreekt, is zij voor ons land met zijn sterk toenemende bevolking—het hoogste geboortenoverschot in Europa — toch van bijzonder belang. Tegenover de toeneming in Nederland staan vrijwel stationair blijvende bevolkingen in België en in het Groot-Hertogdom. Beide landen geven een der laagste geboortencijfers van Europa te zien.

Naar de opvatting van ondergetekende zal de onmiddellijke invloed van de instelling van een gemeenschappelijke arbeidsmarkt voorlopig beperkt blijven. Op den duur evenwel zal die invloed ongetwijfeld aan kracht gaan winnen. Zij zal bijdragen tot een harmonisatie van de sociale omstandigheden binnen de gezamenlijke Benelux-grenzen. In de ruime conceptie van een voortschrijdende integratie van de Westeuropese Staten op economisch en sociaal gebied, is de instelling van een gemeenschappelijke Benelux-arbeidsmarkt een verheugend teken.

DE NAOORLOGSE ONTWIKKELING VAN DE WERKGELEGENHEID IN OVERIJSSEL

DOOR I. F. H. STUVELING

Ter inleiding op deze beschouwing moge een korte typering van de situatie in Overijssel gegeven worden. Overijssel is een provincie van tegenstellingen, niet in deze zin, dat het gemeenschapsleven verscheurd wordt door onverzoenlijke standpunten — hoewel de geestelijke schakeringen van ons volk ook hier ten volle aanwezig zijn — doch meer zo bedoeld, dat structuur van bevolking en arbeid zeer gevarieerd is. Naast stedelijke concentraties (IJsselsteden en Twentse industriecentra) ook plattelandsgebieden. En binnen laatstgenoemde, uiteraard meer agrarisch gerichte streken een sterk geaccentueerde verscheidenheid; enerzijds het „oude" land met overschotgebieden, anderzijds het „nieuwe" land: de polder(s), een dynamisch gebied met een snel groeiende bevolking.

Deze gevarieerdheid houdt uiteraard in, dat de gehele naoorlogse problematiek in Overijssel aan de orde kwam en ook dat de vraagstukken van de laatste jaren van hoogconjunctuur deze provincie niet onberoerd lieten.

De verhouding van de secties nijverheid, landbouw en diensten, in welke secties de totale werkgelegenheid kan worden onderverdeeld, is in de naoorlogse periode wel iets gewijzigd. De werkgelegenheid in de nijverheids- en in de dienstsector is toegenomen ten koste van die in de landbouwsector. De zeer globale verhoudingscijfers waren in het begin der naoorlogse periode: nijverheid 45%, landbouw 27%, diensten 28% der totale werkgele-

genheid; thans zijn zij: nijverheid 50%, landbouw 20% en diensten 30%.

Beschouwen we thans deze sectoren afzonderlijk.

Het naoorlogse herstel van de Overijsselse *nijverheid* mag verbluffend heten. Het valt buiten het kader van dit artikel te wijzen op de grote moeilijkheden, welke moesten worden overwonnen en op welke wijze en in welke mate deze problemen werden opgelost. Dit was immers de opgave voor het gehele nationale bedrijfsleven en hierover is reeds zoveel gezegd en geschreven. Zoals overal in den lande bestond er ook in Overijssel in de eerste jaren een groot tekort aan arbeidskrachten. De werkgelegenheid was groot, vooral ook in verband met de belangrijke herstelwerkzaamheden, welke moesten worden uitgevoerd. Nu deed zich echter in Overijssel een verschijnsel voor, waardoor het tekort nog schrijnender werd. Dit was de sociaal-psychologische aversie van het werken in de textiel: de anti-textielmythe. Gezien de belangrijke plaats, welke de (Twentse) textielindustrie in het geheel der werkgelegenheid in de nijverheidssector heeft ingenomen en thans nog inneemt — van de ruim 154.000 in de gehele nijverheid werkzame arbeidskrachten zijn er ruim 47.000 in de textielindustrie opgenomen —, is het duidelijk van hoeveel belang voor de zich snel herstellende textielindustrie een goede personeelsvoorziening is. Het was dan ook pijnlijk, dat naast het algemeen tekort aan arbeidskrachten nog een tegenzin tegen het aanvaarden van werk in de textielindustrie moest worden geconstateerd.

Hoe was dit te verklaren? Een der redenen was de voorkeur, welke voor arbeid in Duitsland aan de dag werd gelegd. In een in juli 1955 verschenen rapport van het Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden, zijn de resultaten van een onderzoek naar de oorzaken van de voorkeur der Twentse textielarbeiders voor arbeid in de Münsterlandse textielindustrie neergelegd. Een der conclusies in dit rapport is, dat deze voorkeur vooral berust op verschillen in bedrijfsklimaat, welke inderdaad voor de oorlog bestaan hebben, doch na de oorlog voor het grootste deel zijn weggevallen. Deze „prettige" bedrijfssfeer in de Duitse bedrijven heeft echter een moderne, op rationeel-economische leest geschoeide bedrijfsvoering in mindere of meerdere mate in de weg gestaan. Wij zien dan ook, dat ook in Duitsland de bedrijfsverhoudingen na de oorlog snel zijn verzakelijkt en het arbeidstempo ook daar belangrijk is opgevoerd.

Doch niet alleen de voorkeur voor arbeid in de Duitse textiel veroorzaakte het geschetste probleem. De oorzaak ligt dieper. De z.g. textieltraditie brokkelde af. In een rapport van veel oudere datum dan het bovenstaande werd geconstateerd, hoe het voorheen normaal was, dat een jongen uit de arbeidersklasse of de kleine middenstand zijn beroep in de textielindustrie koos, doch dat dit geleidelijk veranderd is. Wat de stadsbevolking betrof, kon de textiel na de oorlog nog uitsluitend rekenen op de kinderen van de textielarbeiders, maar ook binnen deze groep drong dezelfde tendens, nl. om de textiel de rug toe te keren, steeds sterker door. En wat de aantrekking van krachten van het platteland betreft, werd erop gewezen, dat ook daar de animo verminderde en wel in die mate, dat uiteindelijk slechts de „plattelandspaupers" beschikbaar zouden zijn.

Het valt te verstaan, dat van de zijde van het bedrijfsleven en het arbeidsbureau in deze situatie niet werd berust. Niet alleen hield het bedrijfsleven, in samenwerking met het arbeidsbureau, grote wervingscampagnes in de noordelijke provincies en in het grensgebied van Duitsland — en geleidelijk met meer succes — doch ook — en vooral — vond bezinning plaats op de wezenlijke achtergronden van dit aversieverschijnsel. Daartoe werd een Stichting in het leven geroepen, die aanvankelijk de veelzeggende naam droeg van Stichting Aanzien Textielvak. Later werd deze naam gewijzigd in Stichting Textielvak.

Een ander punt vraagt in dit verband nog even de aandacht. De economische neergang in de jaren 1951/1952 heeft in de provincie Overijssel wel heel sterk doorgewerkt. Lag in de voorafgaande jaren het provinciale relatieve werkloosheidscijfer zeer gunstig in vergelijking met het Rijkscijfer, in 1952 viel een belangrijke benadering van het Rijkscijfer te constateren. Dit was te wijten aan de enorme terugslag in de bedrijvigheid van het Twentse industriegebied, met name in de textielindustrie. In dit gebied, waar de textielindustrie een overwegende positie inneemt, wreekte zich de eenzijdigheid van de werkgelegenheidsstructuur. In de laatste jaren wordt dan ook meer en meer getracht de eenzijdigheid van deze werkgelegenheid te doorbreken. Dit is o.a. al geschied door de vestiging van een grote rubberbandenfabriek in Enschede. Van de zijde van de arbeidsbureaus wordt bij het verstrekken van adviezen omtrent industrievestiging ook steeds gelet op het doorbreken van deze eenzijdige structuur.

De situatie in de laatste jaren is, dat het tekort aan arbeidskrachten steeds groter wordt. Niet alleen de textiel- en de confectie-industrie kampen met dit tekort — thans wordt zelfs getracht in dit tekort te voorzien door aantrekking van arbeidskrachten van achter het Duitse grensgebied (Niedersachsen en Ruhrgebied) —, ook vrijwel alle andere industrieën in de provincie zijn nauwelijks in staat hun orders uit te voeren. Het gevolg hiervan is, dat de werkloosheid in het afgelopen jaar tot een minimum is gedaald. Deze bedroeg in 1956 gemiddeld ± 2.600 arbeidskrachten; dit komt neer op ruim 1% van de beroepsbevolking.

Richten wij thans het oog op de *landbouwsector*, waarin zich ook zeer merkwaardige ontwikkelingen voordoen. Allereerst valt te vermelden de werkgelegenheid ontstaan door de „creatie" van het nieuwe land: de N.O.Polder. Na de jaren van in cultuur brengen van de drooggelegde gronden, waarvoor uiteraard ook tal van arbeidskrachten benodigd waren, begon in 1948 de uitgifte van gronden, dus tevens de „kolonisatie". In genoemd jaar werd het bijkantoor Emmeloord (thans een zelfstandig gewestelijk arbeidsbureau) ingesteld, zodat de arbeidsbemiddellng op een betere en meer directe wijze kon worden voortgezet. Hoe belangrijk de werkgelegenheid in de N.O.Polder was, moge blijken uit de cijfers b.v. over 1949 en 1950. In die jaren werden resp. 3.569 en 6.850 arbeidskrachten uit de verschillende provincies ten behoeve van de N.O.Polder aangetrokken. De uitgifte van gronden gaat nog steeds verder. Uiteindelijk zal de verdeling van de gronden ongeveer als volgt zijn: 40.500 ha landbouw en 2.500 ha voor fruit- en tuinbouw. In welke

mate ook de bouwnijverheid aldaar werkgelegenheid schept, blijkt uit het bouwprogramma voor uitvoering op betrekkelijk korte termijn, zoals het tegen het einde van 1955 bestond: 80 boerderijen, 13 fruittelerswoningen en -schuren, 73 landarbeiderswoningen, 80 pachterswoningen, 81 landbouwschuren en -bijschuren, 3 kerkgebouwen en 2 scholen en voorts zakenpanden en woningcomplexen in de grotere en kleinere centra. De bevolking zal volgens de planning in 10 à 15 jaar tot 30.000 à 35.000 zielen gegroeid zijn.

Tegenover deze sterke groei van de werkgelegenheid in het pas ontgonnen gebied en voor de toekomst in de nog te ontginnen oostelijke polders, staat de tendens van afneming der werkgelegenheid, zoals deze, globaal gezien, in de landbouw op het „oude" land viel te constateren. De mechanisatie en rationalisatie en de wijziging van het teeltplan zijn wel de hoofdoorzaken van deze afnemende tendens. In bepaalde gebieden spitst zich dit verschijnsel toe in het kleine-boerenprobleem: op de zandgronden treft men de kleine keuterbedrijfjes, waarbij de niet-kapitaalkrachtige houders op deze bedrijfjes, die te klein zijn voor een rendabele bedrijfsvoering, het hoofd niet boven water kunnen houden. Vooral in de rayons Hardenberg en Ommen is dit probleem aan de orde. Dit verschijnsel doet zich reeds tal van jaren gelden. Uiteraard heeft dit vraagstuk in de afgelopen jaren wel de nodige aandacht gehad. De moeilijkheid is echter, dat de omvang van dit vraagstuk — gezien ook het veelszins latente karakter — niet geheel exact is aan te geven, terwijl voorts de mogelijke maatregelen — als bevordering van migratie en emigratie, al of niet gepaard met scholing, enerzijds, en industrialisatie anderzijds — niet volledig effectief genomen kunnen worden, gezien de dikwijls afwerende houding van de bevolking. Toch komt hierin de laatste jaren een aanmerkelijke verbetering. Hieraan hebben vooral de van overheidswege verleende faciliteiten aan ingezetenen van deze z.g. ontwikkelingsgebieden en aan industrieën, welke zich daar willen vestigen, belangrijk medegewerkt. In dit opzicht valt in de ontwikkeling van de werkgelegenheid in die gebieden zelfs een kentering te bespeuren. Zo is in 1956 in Hardenberg (N.O. Overijssel) een betonwarenindustrie gevestigd. Ook zal daar een plasticbuizenfabriek komen, terwijl het niet onmogelijk is, dat zich in 1957 nog meer industrieën in dat gebied vestigen. Wil echter het probleem volledig opgelost zijn, dan zullen alleen al in N.O. Overijssel in de komende 20 jaar 8.600 arbeidsplaatsen moeten worden gecreëerd.

Zo blijkt ook in de landbouwsector de dynamische verschuiving niet te ontbreken.

Ten slotte zou de werkgelegenheid in de *dienstensector* behandeld moeten worden, ware het niet dat in dit opzicht Overijssel niet afwijkt van de in Nederland gangbare ontwikkeling. De groei der bevolking geschiedt in ongeveer dezelfde mate; de reeds behandelde extra-opnemingscapaciteit van de N.O.Polder brengt uiteraard een belangrijk vestigingsoverschot met zich mede. Deze bevolkingsgroei, gepaard gaande met een redelijk hoog welvaartspeil, heeft een, in absolute zin doch ook in relatieve zin, toenemende dienstenverlening opgeroepen.

Zoals hierboven reeds is gezegd, is Overijssel een provincie met tegenstel-

lingen. Ook de arbeidsmarkt in deze provincie vertoont tegenstellingen. Tegenover gebieden met schrijnende tekorten staan gebieden met al of niet verborgen overschotten. Het zijn dus wel problemen van zeer uiteenlopende aard, waarmede Overijssel thans te maken heeft. Er moet echter worden gewerkt aan de oplossing van deze problemen en er wórdt aan gewerkt.

Het verschaffen van regelmatige, vruchtdragende arbeid aan de mens is een van de mooiste taken, welke tot uitvoering kunnen worden gebracht.

DE BOVENWETTELIJKE ZIEKENGELD-UITKERINGEN EN DE ZIEKTEWET

DOOR DR G. DE VOS

Zoals bekend, is in artikel 57, lid 1, Z.W. aan de bedrijfsverenigingen de bevoegdheid verleend hun verzekerden een hogere uitkering te verstrekken of over langere duur dan het bij de ziektewet bepaalde ziekengeld.

Nu bestond er enige twijfel over de vraag, in hoeverre de ziektewet op deze bovenwettelijke uitkering betrekking heeft. Het tweede lid van artikel 57 dier wet bepaalt nl. „Op uitkeringen voortvloeiende uit het bepaalde in het eerste lid, zijn de bepalingen dezer wet niet van toepassing". De vraag was, of dit voorschrift letterlijk opgevat moet worden dan wel of men er een beperkte betekenis aan moet hechten in die zin, dat alleen de bepalingen omtrent hoogte en duur der uitkeringen niet van toepassing zijn.

Door zijn uitspraak van 29 februari 1956 (Z.W. 1955/159) [1]) heeft de Centrale Raad van Beroep, voor zover hij met deze vraag te maken krijgt, alle twijfel uitgesloten. Hij besliste, dat het tweede lid letterlijk opgevat moet worden en dat dus geen der bepalingen van de ziektewet met betrekking tot de bovenwettelijke uitkeringen van toepassing is.

In de volgende regelen zullen wij — uitgaande van de opvatting van de centrale raad — een beschouwing wijden aan de ingewikkelde situatie, die als gevolg van het bepaalde in artikel 57, lid 2, Z.W. bestaat.

In het algemeen heeft iedere arbeider in de zin der ziektewet bij arbeidsongeschiktheid wegens ziekte recht op een uitkering ter hoogte van 80% van zijn dagloon en wel gedurende 312 dagen binnen de eerste 18 maanden zijner arbeidsongeschiktheid (art. 29, lid 1 jo art. 31, lid 1, Z.W.). In elke volgende periode van 18 maanden heeft hij bij herhaalde arbeidsongeschiktheid voortkomende uit dezelfde ziekteoorzaak recht op een zelfde uitkering over 156 dagen (art. 31, lid 2, Z.W.).

Elke bedrijfsvereniging is evenwel op grond van artikel 57, lid 1, Z.W. onder bepaalde voorwaarden bevoegd in haar ziekengeldreglement te be-

[1]) Gepubliceerd in „Sociale Verzekering", 28-3-'56, blz. 86.